

Başvuru Tarihi: 07.04.2017 **Received Date: 07.04.2017**

Yayına Kabul Tarihi: 19.06.2017 **Accepted Date: 19.06.2017**

Yayınlanma Tarihi: 31.07.2017 **Published Date: 31.07.2017**

akademia

YAZLIK AÇIK HAVA SİNEMALARI: SİNEMA MEKANLARININ SOSYAL BİR ALAN OLARAK İŞLEVLERİ

Öz

Sinema salonları geçmişte bireylerin temel sosyalleşme alanlarından biriydi. İnsanlar oraya gitmek için özel olarak hazırlanır, çoğu zaman aile ya da arkadaşları ile gider, kendilerini izledikleri filmlerin büyüüne kaptırır, yıldızlarla bütünleşir, hayatın gerçeklerinden orada uzaklaşır ve film başlamadan önce ve bittikten sonraki ritüelleriyle toplumsallaşma deneyimlerini orada yaşarlardı. Bu çerçeveden bakınca özellikle yazlık hava sinemaları çok özel sinema deneyimlerinin yaşandığı mekanlardır. Geçmişte kapalı sinema mekanlarının olmadığı küçük yerleşim yerlerinde bireylerin sosyalleşmesinin en önemli alanlardan biri açık hava sinemalarıdır.

Açık hava sinemaları, Türkiye’de yaygın olduğu dönemlerde en önemli eğlence ve sosyalleşme alanlarından biri olarak araştırılmaya değer iletişim mekanları arasında yer alır. Bugüne kadar, bu mekanların özellikleri ve buralarda bireylerin sosyalleşmeleri ile ilişkili sözlü tarih yöntemi ile yapılan çalışmalar olsa da az sayıdadır. Alandaki bu eksikliği giderebilmek adına bu çalışmada “açık hava sinemaları”, geçmişteki önemli bir eğlence ve sosyalleşme mekânı olarak ele alınmış ve analiz edilmiştir.

Çalışmada sözlü tarih yönteminden yararlanılarak konu ile ilgili tanıkların bilgi ve deneyimlerine başvurulmuştur. Eski yazlık açık hava sinemalarını ve bunlarla ilgili anılarını hatırlarında tutan sinemaseverlerin ardından, belki de bu etkinliği ve mekânı hatırlayan kimse kalmayacaktır. Bu nedenle açık hava sinemaları ile ilgili geçmiş gözlemlerini, deneyimlerini ve anılarını hafızalarında tutan kişilerin sözlü tanıklıklarından yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Sinema Mekanı, Açık Hava Sineması, Yazlık Sinema, Sözlü Tarih.

SUMMER OPEN AIR CINEMAS: THE FUNCTIONS OF CINEMA SPACES AS A SOCIAL AREA

Abstract

Movie theaters were one of the primary socialization areas of individuals in the past. People are specially prepared to go there, often going with their family or friends, captivating the films they watch, integrating with the stars, moving away from the realities of life, and experiencing socialization before and after the film begins. Looking at this framework in particular, summer air cinemas are places where very special cinema experiences are experienced. One of the areas where very special cinema memories are experienced in the small settlements where there are no closed cinema places in the past is the summer air cinemas.

Open-air cinemas are among the most sought-after communication venues as one of the most important areas of entertainment and socialization in times of widespread in Turkey. Until now, studies on the features of these places and the oral history method related to the socialization of the individuals in these places are few. In order to make up for this shortcoming, “open-air cinemas” have been considered and analyzed as an important entertainment and social space in the past.

In the study, information and experiences of witnesses related to the subject were consulted by using oral history method. After cinema lovers who remember the old summer open-air cinemas and memories about them, perhaps no one will remember this event and the space. For this reason, past observations about open air cinemas, oral experiences of those who keep their memories and memories are utilized.

Keywords: Cinema, Cinema Venue, Open Air Cinema, Summer Cinema, Oral History.

Giriş

Sinema mekanlarının, bireylere eğlence ve sosyalleşme imkanı sunan kamusal birer alan olarak kültürel yaşantımızda önemi büyüktür. Bu mekanların toplumların ortak kültürel geçmişlerinde önemli işlevleri bulunmaktadır. Bireylerin gündelik yaşam pratiklerinin gerçekleştiği alanlar olarak mekanlar önemlidir. Çünkü mekanlar, bireylerin yaşantıları ve oradan da kültürüne dair önemli ipuçları verir. Sinema mekanları da bu bağlamda geçmişe ait yaşam deneyimlerinin ve kültürel bir etkinliğin somutlaştığı, toplumsallaşmayı sağlayan önemli iletişim mekanlarından biridir. Bu mekanlar basit birer mekan olmanın ötesinde, Jan Assman'ın (2001,27) 'kültürel bellek' biçiminde kavramsallaştırdığı, bir toplumun toplumsal ve kültürel koşulları ile belirlenen hafızasının oluşmasında önemli bir işleve sahiptir.

Öztürk'e (2012,13-14) göre mekanın iletişimsel niteliklerinin anlaşılabilmesi için bu kavramın ilk olarak antropolojik yönünün anlaşılması gerekir. Bu açıdan bakıldığında ise "yer" ve "mekan" kavramlarının birbirinden kaçınılmaz biçimde ayrıldığı görülebilir. Çünkü yerin varlığı insandan bağımsızken mekanın varlığı insana bağlıdır. Bir "yer" in "mekan" olarak tanımlanabilmesi için o yerde iletişimin var olması gerekir. Yani mekanın sadece iletişime birlikteliği halinde mekan olabileceği, bunun dışında "yer" olmaya devam edeceği söylenebilir.

Mekanı sorgularken "potansiyellik" kavramı üzerinde durmak önemlidir. Aristoteles' göre potansiyelliğin bir var olma ya da eksiklikten öte yokluğun var olması biçiminde kavranması gerekir. Bir güç sahibi olmak bitaraftan da yokluğun var olmasıdır (Öztürk; 2012,115-16) Öztürk'e (2012,17) göre, potansiyel bir iletişim mekanı olan bir "yer", insanlarca farkına varılması ve kullanılması ile potansiyellikten fiili bir alana geçer ve bir iletişim mekanı olur. Bu durumda "yer", insanla yani bir iletişim gücü ile karşılaştığında edimsel olarak mekan olma özelliğine kavuşur. Aslında, yerin kendinde edimsel olarak iletişim mekanı olma niteliği bulunmaz. Buna rağmen, bir iletişim gücü olan insanın, var olduğu andan itibaren böyle bir potansiyeli vardır. İnsan bu potansiyelini kullanarak, farklı yerlerin, alanların iletişim mekanı olmasını sağlar.

Sinema mekanı, antropolojik olarak ve iletişim açısından yer"den ayrılan bir "iletişim mekanı" özelliği taşır. Bir iletişim gücü olan insan, bu gücünü mekana aktararak oranın da bir iletişim mekanına dönüşmesini sağlayacaktır. O mekan kendisine özgü bir dile ve yapısal bir mekanizmaya sahip olur ve sözü edilen bu mekanizma gittikçe yapılaşır. Bu yapılaşma bir dile sahiptir ve bu dil zamanla daha da kalıcı hale gelir. Öztürk bu dilin, bu mekanı kullananların algılarını, hayallerini ve davranışlarını etkilediğini söyler. Bu açıdan mekanın bir yandan insanların eylemlerinin yansıdığı bir dili bir yandan da bu eylemlere etki eden bir dili olduğu söylenebilir. Bu bağlamda sinema kamusal bir mekan olarak düşünülebilir. Kamusal mekan olması düşük bir ücretle herkesin burada bulunabilmesine dayanır (Öztürk, 2013,20).

Sinema batıda icadının ardından Osmanlı'ya girmiş, özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra kadın ve erkeğin birlikte gidebildiği bir kamusal alan haline dönüşmüştür. Bu süreçte yeni bir teknoloji olan sinemanın yerli ve yabancı filmlerle kendisine seyirci bulmaya başladığı, 1950 sonrasında ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal gelişimine paralel olarak büyük şehirler ve taşrada yaygınlık kazandığı bilinmektedir (Liman, 2014,97) Türkiye'de özellikle 1950 sonrası yaygınlık kazanan sinema salonları sosyal ve kültürel bir mekan olarak önemli bir yere sahiptir (Erkılıç, 2009,148). Evren'e göre (1998, 216) düş şatoları da denilebilecek sinema salonları sadece film izlenen basit birer mekan değil, sosyal birer alandır. Bu mekanlar bir taraftan da sinemaya gitmenin bir ritüel olmasını sağlayan, bireyleri bir araya getirerek onlara, birlikte film izleme davranışı kazandıran, kendi tercihleri ile ortak güzellikleri yaşamalarını sağlayan, birlikte deneyimlenen başka mekanlardır. Bazen hafızalara kazınan filmler bu mekanlarla bazen de mekanlar filmlerle o kadar içiçe geçer ki, onları birbirinden ayırmak mümkün olmaz.

Temel olarak seyirciler film izlerken yalnızdır, izlediği filmi kendi fiziksel ve zihinsel araçları ile anlamlandırır. Bu açıdan sinema seyri tek başına yapılan bir etkinliktir. Fakat bu olgunun sosyal bir olgu olarak tanımlanmasının nedeni, sinema salonlarının mekansal varlığı ve bu mekanda bireylere sunulan seyir deneyiminin doğasıdır. Sinema salonunda kalabalık

ortak bir amaç için bir aradadır ve seyir deneyimini aynı anda yaşarlar, bu deneyimin yaşandığı anın öncesi ve sonrasında deneyimlenen sosyal pratikler, bu deneyimin sosyal bir deneyime dönüşmesini sağlamaktadır (Öz, 2012,67).

Jarvie (1993) sinemanın sosyal yönüne vurgu yapmış, sinema seyrinin kişisel ve sosyal yönleri üzerinde durmuştur. Ona göre seyircinin film izlerken yalnız olması, karanlıkta kaybolması, etrafındakilerle hiçbir sosyal ilişki kurmaması hatta onları tanımaması bu sürecin kişisel bir süreç olarak yorumlanmasına neden olabilir. Fakat kişilerin sinemaya aileleri, akrabaları, arkadaşları, sevgilileri ile gitmeleri, seyir süreci sonrası filmi, yıldızları, karakterleri konuşmak gibi sosyal faaliyetlerin de söz konusu olması sinemanın sosyalleştirici tarafına vurgu yapmaktadır. Bu faaliyetin kişisel olarak yapılmasına rağmen, aynı anda aynı filmi izleyen insanların bir aradalığı bir sosyal grup oluşmasına neden olmaktadır (Öz, 2012, 67).

“Sinema salonlarının ve filmlerin kendilerine ait bir büyüsü vardır. Seyirci film izlemek için sinemaya gitmek yani evinden dışarı çıkmak zorundadır. Sinema salonu seyircinin kendisini yaşadığı hayattan sıyrmasına yarayan sihirli bir alandır ve her fırsatta oraya sığınılır” (Kirel, 2005,145). Kapalı sinema salonlarının film gösterim mekânları olarak tüm dünya üzerindeki popülerliğine rağmen, yazlık açık hava sinemaları çok uzun bir süre olmasa da izleyiciler için alternatif birer film izleme mekânı haline gelmiştir. Türkiye’de literatüre bakıldığında ilk açık hava sinema salonunun hangi tarihte açıldığı ile ilgili kesin bir bilgiye rastlanmamakla birlikte, genel olarak sinemanın Türkiye’ye gelişinden sonra kapalı sinema salonlarıyla birlikte açık hava sinema salonlarının da açılmaya başladığı görülmektedir. Sinemanın özellikle I.Dünya Savaşı döneminden sonra giderek gelişmesine paralel olarak sinema salonları da yaygınlaşmaya başlamış, kapalı salonların yanında açık hava sinemaları da açılmıştır.

Açık hava sinemaları, kapalı sinema salonlarından farklı etkilere sahip mekânlardır. Çünkü her şeyden önce açık hava sinemalarında insanları kuşatan duvarlar yoktur. İnsanlara daha fazla özgürlük vaadi sunan mekânlar olarak açık hava sinemalarında kapalı salonların aksine bağırarak, ağlamak, haykırmak, gülmek, eğlenmek, kendinden geçmek, yemek, içmek daha kolaydır ve insanlar eylemlerinde daha “özgür”dür. Richard Sennett’in (2002,35) ifadesiyle bu mekânlar insanlara daha fazla “kendiliğindenlik” imkânı veren, kendilerini çok fazla kısıtlamadan, içlerinden geldikleri gibi davranmalarını sağlayan, kapalı sinema salonlarının aksine kuralların daha fazla esnediği mekânlardır. Çünkü buralarda insanları sınırlayan etkenler azalmıştır. Bununla birlikte, açık hava sinemaları, geçmişin en önemli sosyalleşme mekânlarından biridir. İnsanlara daha fazla “kendiliğindenlik” imkânı sunan bu mekânlar aynı zamanda onların sosyalleşmelerini de sağlamış ve toplumsal gelişmeye katkıda bulunmuştur.

...Yazlık sinema, sözlü kültür ile elektronik kültürün birlikte yaşandığı mekandır. Sözü egemen olduğu taşkın ve katılımlı kültür ile hayatı yansıtan ve inşa eden elektronik kültürün aynı anda ve aynı mekanda karşılaşması. Kapalı sinema mekânlarında sessizlik ve sakinliğin tersine yazlık sinemalarda daha katılımlı ve sözün görsellikle iç içe geçtiği bir kültür (Öztürk, 2013,21)

Günümüzde eski canlılığını ve yaygınlığını yitirmiş olan yazlık açık hava sinemaları, özellikle 60’lı ve 70’li yılların en önemli eğlence mekânlarından biriydi. Bu, her şeyden önce ekonomik nedenlerle açıklanabilecek bir olgudur. Kapalı sinema salonlarının aksine çok daha az masraf ve çabayla açık hava sinema salonu kurma imkânı bu mekânların geçmişteki yaygınlığının temel göstergesidir. Kuşkusuz eğlence mekânları arasında kapalı sinema salonları, gerek sayılarının yetersizliği gerekse ülke çapındaki dağılımlarının eşitsizliğiyle, açık hava sinemalarının yaygınlaşmasında önemli bir paya sahip olmuştur. Bunun dışında insanların açık hava sinemalarını tercih etmelerini sağlayan birçok etkenin ve sinema gösterimlerinin açık havada gerçekleştirilmesinin insanları çeken taraflarının olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Öztürk’e göre (2010,24) film izlemek, filmi seyretmeden önce ve seyrettikten sonra yaşananlarla toplumsal bir ritüele dönüşmektedir. Bireyler film izlemeye göre zamanlarını planlamakta, sinema, onların yaşantılarını ve eylemlerini belirlemede merkezi bir rol almaktadır.

Özellikle açık hava sinemalarında film izlemek, duyguların gizlendiği kapalı sinema mekanlarının ya da tiyatro salonlarının aksine zaman zaman ağlayarak, gülerek, yuhalayarak, duyguların daha açıklıkla sergilendiği bir seyir etkinliğine dönüşmektedir.

Açık hava sinemaları ile ilgili olan bu çalışmada sözlü tarih yöntemi kullanılmıştır. “Sözel tarih çoğunlukla önemli olay ve zamanların kahramanları veya şahitleri ile görüşmek suretiyle tarihi verilerin toplanması olarak tarif edilebilir” (Neyzi, 2001, 155) Ong (1995,48), “Ne anımsarsak onu biliriz” diyerek sözlü kültürün ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Kyving ve Marty’e (2000,72) göre, geçmişteki olaylara şahit olmuş ve bu olayları yaşamış kişilerin anılarına ve anılarının bilgi ve kavrayışına erişilebilirse, çok önemli tarihsel izlere ulaşılmış demektir. Sözlü tarih, tarihi yaşanmışlıklarla ilgili birinci elden bilgisi olan kişilerden alınan bilgiyi kayıt etmenin ve elde edilen bu bilgiyi toplam bilgiye dahil etmenin bir yöntemidir. Tarihi yaptığı görüşmelerle, geçmişe ait önceden kayıtlanmamış izlere ulaşır, bunları tarihçilerin kullanması için ilk olarak işitsel ardından büyük olasılıkla yazılı hale getirecektir (Kyving ve Marty, 2000,73).

Danacıoğlu’na (2001,133) göre, her çeşit insani faaliyeti tarihin bir öznesi haline getiren sözlü tarih, belirli bir dönemdeki bireysel tanıklık ya da yaşanmışlıkların belleğin en derin noktalarından çıkarılarak ele alınması yoluyla toplumların tarihlerinin inşa edilmesine yardımcı olan bir araştırma yöntemidir. “Her türden insani ilişkilerin, ev içi hayatların, anne-çocuk ilişkilerinin, küçük yerleşim yerlerindeki değişimlerin, gündelik yaşamın tarihi türündeki anıların derlenmesiyle yazılı tarihin saptayamayacağı bilgilere ulaşılmasını sağlar” (Danacıoğlu, 2001,133)

Gerçek yaşama ait izleri ve sıradan insanların yaşantılarını, algılarını, deneyimlerini ve böylece gerçek yaşamın koşullarını ortaya çıkarmada yazılı belgelere başvurmak tek başına yeterli olmayacaktır. ‘Yukarıdan tarih’ de denilebilecek yazılı tarih, sadece yöneticilerin bakışını temsil eden, mevzuat ve kronolojiyi merkezileştiren bir tarih anlayışıdır. Bu anlayış, gerçek yaşamın tüm koşullarını, insanların yaşama ilişkin düşüncelerini, algılarını, yaşanmışlıklarını göz ardı eder. Buna rağmen toplumsal yaşam, içinde çelişkileri, belirsizlikleri, çatışmaları da barındıran bir özellik taşır. Gerçek yaşamı ve sıradan insanı anlayabilmemize imkan veren sözlü tarih çalışmalarının Türkiye’de giderek önemi artmaktadır. (Öztürk, 2013,19-20) Sözlü tarih, yaşamdaki sıradan hikayeleri yani sıradan insanların yaşanmışlıklarını tarihe ekler. Bu sayede tarihin malzemesini, yalnızca güçlü olanlar, devlet adamları, siyasetin söz sahibi erkekleri oluşturmaz, ilkokul mezunu kadınlar, işçiler, köylüler gibi sıradan insanlar da tarih içerisinde yer almış olur (Öztürk, 2010,14) “Sözlü tarih sıradan öyküleri, sıradan yaşamları, işçilerin, köylülerin, ilkokul mezunu ev kadınlarının deneyimlerini tarihe katar” (Öztürk, 2010,14)

Thompson’a (1999, 5) göre gerçek tek yönlü değildir, karmaşıktır. Sözlü tarihin en önemli yararlarından biri gerçeğin farklı açılarını açığa çıkarmasıdır. Var olan kayıtların çoğu egemen yapının düşüncelerini yansıtmaktadır, bu nedenle tarihin yargılarının büyük ölçüde otoritenin tarafında olması doğaldır. Aksine sözlü tarih çok daha eşitlikçi bir yargıya olanak verir, tanıkların güç sahibi olmayan alt sınıflardan ve ezilenlerden, sıradan insanlardan seçilmesini mümkün kılar. Sözlü tarih, varolan düzenin anlattıklarına karşı durarak geçmişin daha doğru ve eşitlikçi biçimde yeniden inşasında önemli bir rol oynar. Sözlü tarih konuşmanın var olduğu ilk günden beri vardır. 19. yüzyıl’da Fransa’nın sayılı tarih uzmanlarından biri olan Jules Michelet, 1847-1853 yılları arasında yazdığı Histoire de la Revolution (Fransız Devrimi Tarihi) adlı kitabında şunları söyler:

Sözlü gelenek diye tabir ettiğim şey orada burada insanların ağızlarında dolaşan, herkesin, köylülerin, kasaba halkının, yaşlı adamların, kadınların hatta çocukların tekrar tekrar anlattığı, bir akşam köy kahvesine girdiğinizde duyabileceğiniz, yoldan geçen biriyle yağmur, mevsim sonra yiyeceklerin pahalılığı, sonra imparatorun zamanları ve sonra da Devrim günleri üzerine sohbet ederken öğrenebileceğiniz ulusal gelenektir (Thompson, 1999,19).

İletişim mekanlarına bakmak, bireyi, toplumu ve toplumsal ilişkileri kavramamıza yardımcı olur (Öztürk, 2012,25) Bu açıdan bir iletişim mekanı olan açık hava sinemalarını incelediğimiz bu çalışmada, belirlediğimiz kişilerin canlı tanıklıklarına başvurularak çok önemli verilere ulaşılmıştır. Bugüne kadar, sinema mekanları ve bu mekânların sosyalleşmeye katkıları bağlamında yapılmış bazı çalışmalar olsa da sözlü tarih yöntemi ile yapılan çalışma sayısı azdır. Bunlar içerisinde özellikle bu akımı başlatan Serdar Öztürk ‘ün, benzer çalışmalarının yanında “Türkiye’de Sinema Mekanlarını Sözlü Tarih Üzerinden Anlamak” (2013) ve “Türkiye’de Sözlü Tarihten İletişim Araştırmalarında Yararlanma Üzerine Notlar” (2010) isimli çalışmaları, iletişim mekanlarını sözlü tarih üzerinden anlamamızı sağlayan, alana çok büyük katkı getiren çalışmalardır. “Açık hava sinemaları”nı geçmişteki önemli bir eğlence ve sosyalleşme mekânı olarak, bu mekanları hatırlayan canlı tanıkların anlattıkları ile ele alan bu çalışmanın da alandaki eksikliği gidereceği ve bu açıdan önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada sözlü tarih yönteminden yararlanılarak bireylerin sosyalleşmelerinde çok önemli bir yeri olan açık hava sinemaları ile ilgili tanıkların bilgi ve deneyimlerine başvurulmuştur. Eski yazlık açık hava sinemalarını ve bunlarla ilgili anılarını hatırlarında tutan sinemaseverlerin ardından, belki de bu etkinliği ve mekânı hatırlayan kimse kalmayacaktır. Bu nedenle bu mekanlarla ilgili geçmiş gözlemlerini, deneyimlerini ve anılarını hafızalarında tutan kişilerin sözlü tanıklıklarından yararlanılmıştır. Bu bağlamda, açık hava sinemalarının özellikleri, bu mekânların geçmişte neden yaygın olarak kullanıldıkları, insanları etkileyen yönlerinin neler olduğu, buralarda nelerin deneyimlendiği, nelere şahit olunduğu ve bireylerin bu mekânlarda nasıl sosyalleştikleri üzerinde durulmuştur. Bugün birçok kişinin büyük bir özlemle anımsadığı açık hava sinemalarının o özlemi yaratan nitelikleri üzerinde durulmuş, bu mekanların ve buralarda film izlemenin geçmişte insanlara verdiği tadın ve hazzın nedenleri analiz edilmiştir. Çalışmada açık hava sinemaları 60’lı ve 70’li yıllar kapsamında ele alınmıştır. 1920’li yıllardan itibaren var olmasına rağmen yapılan ön araştırmalar ve görüşmeler neticesinde özellikle açık hava sinema etkinliklerinin bu yıllarda yaygın olması nedeniyle, çalışmanın sınırı bu çerçevede çizilmiştir.

Yöntem

Çalışmada açık hava sinema mekanları ile ilgili anı ve deneyimleri ortaya çıkarmak için belirlenen üç kişi ile sözlü tarih yöntemi ile görüşülmüştür. Sözlü tarih görüşmeleri üç aşamada gerçekleştirilir. Bunlar tasarım (ön hazırlık), görüşme ve arşivleme aşamalarıdır. Tasarım ve ön araştırma aşaması, çalışma ile ilgili ilk kaynakların bulunması, temaların belirlenmesi ve görüşülecek kişilerin belirlenmesi aşamasıdır. İkinci aşamada, önceden belirlenen kişilerle saptanan yer ve saatte görüşmeler gerçekleştirilir. Üçüncü aşamada ise çalışmanın arşiv işlemi gerçekleştirilir. Bu aşama, sözlü tarih yönteminin yaratıcı bir bölümü olmasa da yoğun bir zaman ve emek gerektirir. Genel olarak bu aşamada, görüşmelerin tüm duraklamalar, aksan ve dış sesleri de içerecek biçimde deşifresi yapılarak tüm veriler arşivlenir (Danacıoğlu, 2001,136-141).

Çalışmada yukarıdaki üç aşama gerektiği biçimde gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada kaynaklar belirlenmiştir. Ardından kişilerin geçmişte açık hava sinemalarında neler yaşadıkları, bu mekanları nasıl deneyimledikleri, bu mekanlarla ilgili neler hatırladıkları ve buraları nasıl algıladıkları ile ilgili önceden belirli temalar oluşturulmuştur ve görüşülecek kişiler seçilmiştir. Kişilerin, bize geçmiş sinema deneyimlerini aktarabilecek yaşta olmalarına özen gösterilmiştir. İkinci aşamada görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıtlanmıştır. Görüşmeler esnasında önceden belirlenen sorulara, konuşmaların gidişatına göre eklenen bazı sorular da olmuştur. Her görüşme yaklaşık iki saat sürmüş, konu ile ilgili önemli verilere ulaşılmıştır. Üçüncü aşamada ise görüşmelerin deşifresi yapılmış, görüşmeler yazılı hale getirilmiş ve kayıtlar arşivlenmiştir.

Yapılan görüşmelerin ardından deşifre edilen metinler sinema mekanlarının kullanım pratikleri bağlamında yorumlanmıştır. Açık hava sinema mekanlarının, kuramsal zeminde sosyal birer mekan olarak işlevleri, görüşmelerde elde edilen bilgilerle karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Böylece toplum hayatında çok önemli bir yeri olan açık hava sinemalarının

görüştüğümüz kişilerin belleklerindeki izlerine ulaşılmış ve bu mekanların kamusal bir mekan olarak işlevleri ortaya çıkarılmıştır.

Bulgular

Açık Kamusal Alanlar Olarak Yazlık Sinemalar

İletişimin duygu, düşünce ve bilginin bir bireyden diğerine aktararak paylaşılmasını sağlayan bir eylem ve bireyin toplumsallaşmasını mümkün kılan bir süreç olduğunu düşündüğümüzde, önemli bir soru, bu ve bunun gibi iletişimle ilgili tüm tanımlara eşlik eder: “İletişimin gerçekleştiği yer neresidir?”

Evrende nasıl bir hareket, zaman ve mekândan bağımsız düşünülemez ve onlar içinde tanımlanırsa, iletişimin de zaman ve mekândan kopararak düşünülmesi mümkün değildir. Mekânsız bir iletişimden söz etmek zordur, bunun nedeni mekânın iletişimi kurma veya etkileme yönünde önemli bir güce sahip olmasıdır. Mekânlar insanlar arasındaki iletişimi ve bu iletişimin doğasını etkilerken “belirleyici” bir rol oynar. Mekânın bu belirleyiciliği insanın insanla, insanın nesneyle ve nesnenin nesneyle olan aralığının, uzaklıklarının ve ilişkilerinin uzamdaki boşluk ya da doluluğun yapılandırılmasından ileri gelmektedir. Başka bir deyişle “belirleyici” bir unsur olarak mekân, hareketimizi engeller ya da serbest bırakır. Örneğin bir kent yapılandırılırken belirlenen boşluklar, insanları bir araya getiren yerler, iletişimin gerçekleştiği açık alanlar, başka bir deyişle açık kamusal alanlar olarak işlev görürler. Kamusal alan, sokaklardan meydanlara, bulvarlardan parklara ve bunları çevreleyen binalara kadar uzanır ve şehirlerin çehresini belirler. Bir şehrin uzaktan görünümü binalar, ya da yeşil alanlarla bezenmiş silüetinin bilgisini edinmemizi sağlarken, şehrin içine girildikçe, daha çok bilgi edinmemizi sağlayanlar kamusal mekânlardır.

1950’li yıllar ile ortadan kaybolmaya başladığı 1970 yılına kadar, kadın erkek, çocuk, genç ve yaşlı herkesi yıldızlı yaz gecelerinin altında buluşturan açık hava sinemaları bahsi geçen dönemlerde, özel alanda (evde) televizyon izlemenin rahatlığını sağlarken insanların birbirlerine karışmasını ve sosyalleşmesini de mümkün kılan açık kamusal alanlardı. Açık hava sinemalarının o dönemlerde en popüler mekânlar ve film izlemenin de en keyif verici aktivite olmasının nedeni hem kamusal alandaki bir arada bulunma ve sosyalleşmeyi hem de neredeyse özel alandaki gibi rahat davranmayı mümkün kılmasında aranabilir mi?

Sözlü tarih çalışması yaptığımız Dürdane Poyraz ve Lale-Basri Çelik gibi açık hava sinema tutkunlarının hafızalarında tüm renklerin, dokuların ve seslerin hala taptaze durmasının nedeni bu mekânların birbirinden katı çizgilerle ayrılmış özel ve kamusal mekânların ve bunların içinde üretilen ilişkilerin bir sentezini sunmasında aranabilir mi?

Günümüzde nostaljik birer mekana dönüşen açık hava sinemaları bahar ve yaz aylarının müjdecisi olarak müdavimlerinin hafızalarında canlı bir yer edinmiş, sunduğu doğal ortam ve hareket serbestliğiyle en çok özlenen mekanlar haline gelmiştir. Sözlü tarih çalışması yaptığımız Lale Çelik (yüz yüze görüşme 10.05.2007) açık hava sinemaları denilince aklına ilk gelen şeyin yaz, sıcak, tahta iskemleler ve vizyondaki yeni filmler olduğunu belirterek sözlerine şu şekilde devam ediyor:

50 yasını doldurmuş birisi olarak, 1963 ve 1968 yılları arasında her yaz gerek Ankara’da Büyükesat’taki, gerekse dayımın memur olduğu Giresun ve ilçesi Tirebolu’daki açık hava sinemalara gitme fırsatım oldu. 1968 yılına kadar yani televizyon ilk defa evlerimize girene kadar açık hava sinemalarına o yıllarda her yaz giderdik. İstanbul’a akrabalarımızı ziyarete gittiğimizde veya Ankara’da veya Giresun’da mutlaka açık hava sinemalarına hangi film olursa olsun gitmek için can atardık. Ben şahsen dayımın tayini nedeniyle hem Giresun hem Tirebolu gibi küçük illerdeki açık hava sinemalarını da görme şansına sahip olmuş biriyim.

Açık hava sinemalarında tahta birbirine bağlanmış iskemleler vardır, koca dev eski perde, rüzgârda arada bir sallanır. Koca beyaz perde o kadar büyük ve yüksektedir ki film, sinema dışındaki çevre evlerden, balkonlardan bile kadınlar tarafından izlenir. Küçük yerlerdeki açık hava sinemalarının insanlar üzerinde ayrı bir heyecan ve sevinci olur. Çünkü insanların başka

hiç bir eğlenceleri yoktur. Açık hava sinemalarının olduğu kasabaların çoğunda kapalı kışlık sinema bulunmaz. İnsanlar akşamı heyecanla bekler, erkenden sinemaya gelip yer kapmak için büyük bir mücadele verirler. Sinemaya gidilmeden önce yemekler hazırlanır, erkenden yenir, küçük çocuklar, yaşlılar yatağa yollanır ve evlerde balkondaki sinemayı gören evlerdeki insanlar sıralanır ve sinemadaki herkes yerini alır ve bekler. Büyük şehirlerde aşağı yukarı her semte yakın bir açık hava sineması vardır. Büyük şehirlerdeki açık hava sinemaları ağaçlıklı, duvarları kıştan boyanmış ve hazırlanmış, büfesi ve daha lüks iskemleleri olan yerlerdir. Küçük yerlerde ise en ayırt edici özellik filmlerin tanıtımlarıdır. Bir kamyonet üzerine o gece oynayacak filmin büyük bir posterini kartona sarılıp kasabanın çevresini dolaşır ve mikrofondan oynayacak filmin tanıtımı yapılır; sanatçıları, hangi saatte, hangi sinemada oynayacağı gibi bilgiler bağırarak halka duyurulur. Bu ses gün içinde defalarca evlerden duyulur ve insanlar akşamı iple çekerler (Lale Çelik, yüz yüze görüşme, 10.05.2007).

Açık hava sinemalarında gösterilecek olan filmin tanıtımından, aynı mahallede oturan komşuların gidecekleri filme karar vermesine, saat 21.00'da başlayacak filme göre günlük programın yapılıp, ev işlerinin bitirilmesine kadar bir seremoniyi andıran bu etkinliğin bahsi geçen dönemdeki popülerliğinin en temel nedeni, en ucuz eğlence araçlarından biri olmasıdır. Kapalı sinemalar 50'li ve 60'lı yılların küçük çaplı memur ailesinin ailecek gidebileceği kadar ucuz değildir. Oysa dönemin açık hava sinemaları 1 liralık cüzzi bilet fiyatları ve 12 yaşına kadar olan küçük çocuklardan ücret talep edilmemesi nedeniyle aile fertlerinin tamamının eğlenebilmesini sağlar. Diğer taraftan kapalı sinema salonları günümüzdeki kadar yaygın olmadığı ve şehirlerin ancak belirli bölgelerinde bulundu için, farklı semt ve bölgelerden ulaşımın getireceği masraflar daha az tercih edilmelerine neden olmaktadır.

Açık hava sinemaları ucuzluğu ve kolay erişilebilirliği ile günümüzde bir eğlence aracı olarak televizyonun gördüğü işlevi yerine getirmektedir. Lale Çelik (10.05.2007) açık hava sinemalarının çok ucuz bir eğlence aracı olduğunu vurgulayarak şunları söylüyor:

Yazlık sinemalar insanların evinde TV seyrederek gibi, gidip seyredip, evlerine hemen dönüp yatabildikleri mekânlardı. Üstelik çok ucuz bir eğlenceydi. Gittiğim illerdeki veya kasabalardaki yazlık açık hava sinemaları semt sinemaları gibiydi. Sanki her semtte vardı; herkes ulaşabiliyor, herkes gidebiliyordu.

Televizyonun hayatlarına girmesiyle açık hava sinemalarının yavaş yavaş unutulduğuna vurgu yapan Dürdane Poyraz (yüz yüze görüşme 06.05.2007) ise sözlerine şöyle devam ediyor:

1970'lerde televizyon alana kadar açık hava sinemaları tüm eğlence kaynağımızdı ve bizim o dönemlerdeki televizyonumuzdu. Televizyon aldıktan sonra açık hava sinemalarına gitmemeye başladık ancak evlerinde televizyonları olmayanlar için buralar birkaç sene daha hizmet gördü

1950'li ve 60'lı yıllarda açık hava sinemalarında perdenin televizyon gibi eğlendirici bir işlev görmesinin yanı sıra bu mekânların insanlara ev ortamındaymış gibi rahatlık sağlaması bir diğer önemli özelliğidir. Açık hava sinemalarında yeme içmenin, duyguları dilediğince dışa vurmanın ve çocuk getirebilmenin serbest oluşu bahar ve yaz aylarında evlerin birkaç saatliğine de olsa terk edilmesini sağlıyordu.

Özel alanı kamusal alandan ayıran en önemli fark, özel alanın sunduğu rahatlık ve dilediğince hareket etme serbestliği sunmasıdır. Özel alanın bu hareket serbestliğini sunması "doğal" olmasından ileri gelmektedir. Özel alanın içinde bulunan aile ve dostluklar kurma yetenekleri ile insan, aslında doğasını gerçekleştirmektedir. Başka bir deyişle özel alan insanın doğal olmasına ve doğal davranmasına izin verir. Kamusal alanlarda ise insanlar toplumsal bir varlığa dönüşmekte ve kendilerini inşa etmektedir (Sennett, 2002,35). Açık hava sinemaları, açık kamusal alanlar olarak sosyalleşmeyi ve toplumsal bir varlığa dönüşmeye sağlarken, insanların doğal ve serbest hareket etmelerini de mümkün kıldığı için tıpkı özel alanlar, evler gibi işlev görmektedir. Bu duruma verilebilecek en güzel örnek, açık hava sinemalarında

insanların, tıpkı evlerinde olduğu gibi, film başlamadan önce, seyir esnasında ve sonrasında bir şeyler yiyip içebilmesidir.

Açık hava sinemalarında en çok yenen şey ay çekirdeğidir. Külâh külâh kapıda ay çekirdeği, leblebi, üzüm satılır. Ayrıca kapıda mısırcılar, simitçiler ile mekânda bir curcuna yaşanır. En büyük zevk ay çekirdeği çıtlamak ve yazlık açık olduğu için kabukları rahatça yerlere atmaktır. Sinema bittiğinde yerler kabuktan geçilmez, insanlar üstüne basarak sinemayı terk ederler. Ayrıca meşhur Uludağ gazozu sade ve meyveli olarak içeride satılırken, parası olanlar birer tane alır olmayanlar bir tane alır 3-5 kişi birer yudum içerek susuzluklarını giderirler. Açık hava sinemasına gitmek sanki bir özgürlük gibidir. Evinizdeki kadar özgür hissedersiniz kendinizi. Yenilen çekirdeği yerlere rahatça atmak da ayrı bir rahatlık ve özgürlüktür sanki (Lale Çelik, yüz yüze görüşme, 10.05.2007).

Açık hava sinemalarında yeme içmenin serbest oluşuyla ilgili Dürdane Poyraz (06.05.2007) görüşlerini şöyle dile getiriyor:

Biz çocukları da alırdık, ellerimizde çekirdekler, mısırlar, gazozlar... O dönemlerde kola yoktu, Yedigün ve gazoz vardı. Gazoz çok ucuzdu. İçeride boğazında ipe tutturulmuş tablalarda üzüm, mısır ve çekirdek satan satıcılar olurdu. Bunları satarlarken 'İstanbul işi kalite' derlerdi. Hemen kapışırđık kuruyemişleri. Film izlerken çekirdek yemek serbestti. Çekirdekleri yere çitlerdik. Çocukların karnı acıkırsa galeta denen paket içindeki halka gevreklerden alırdık.

Geçmişte yazlık sinemalarda bugün belkide bilmediğimiz içecek ve bunları içme şekilleriyle ilgili Basri Çelik (yüz yüze görüşme 10.05.2007) şunları anlatıyor:

Açık hava sinemalarında en çok satılan gazoz ve meyveli gazozdu. Bunun yanı sıra her sırada mutlaka çekirdek yiyenler olurdu. Bir de gazozun içine leblebi doldurulup içilirdi. O zamanlar kapalı pakette dondurma olmadığı için külâhta dondurma alır film izlerken yerdik.

Duyguların Dışa Vurulduğu Mekânlar Olarak Yazlık Sinemalar

Açık ve kapalı sinema alanları ilk bakışta işlev gördükleri film izleme mekânları olarak birbirlerinden farklı değildir. Her ikisinde de izleyici, filmin büyüğü atmosferine kapılıp, filme "duygusal katılım sonrasında ortaya çıkan- Aristoteles'in katarsis dediği- rahatlatma"(Abisel 1999,7) ile günlük hayatta yüzleşemediği sorunlarla karşı karşıya gelerek duygusal bir boşalma sağlar. Sinemanın diğer popüler eğlence ve kültür biçimlerinden farklılaşan en önemli yanının izleyiciye daha yoğun şekilde sunduğu duygusal katılım olduğunu belirten Abisel'e göre (1999,7) "Sinema seyircisinin popüler filmlerle ilişkisi, ilk günden beri daha çok duygusal katılım düzeyinde kurulmaktadır. Öfke, sevinç, hüzün ve korku, film seyrederken hissedilip, dışa vurulan duyguların bir kısmıdır". İzleyicinin filme duygusal katılımında filmi izlediği mekân belirleyici olmamakla birlikte, farklı duyguların "dışa vurulması"nı sağlama ya da engelleme bakımından açık ve kapalı sinemalar birbirinden farklılık gösterir. Kapalı sinema salonlarında ışıkların sönmesiyle birlikte filmi izlediği yerde kendisiyle baş başa kalan ve diğer izleyicilerle etkileşimi kopan izleyici, filme duygusal bir katılım sağlayıp rahatlasa da, seyretme anında hissettiklerini kolay bir şekilde dışa vuramaz. Mekanın kapalı oluşu ve salonda uyulması gereken-yanındakiyle diyaloga girmeden, sessizce film izlemek vb.- kurallar izleyicinin film izleme esnasında kendisiyle ve diğer izleyicilerle kurduğu etkileşimde, başka bir deyişle "insan bedenlerinin mekânsal ilişkileri" (Sennett 2006,12) nin kurulmasında belirleyici bir etkiye sahiptir. Modern şehir ve kültürün içinde konumlanan kapalı sinema salonları duyguların dışa vurulmasını engelleyici mekânsal özellikler taşıırken, izleyicilerin duygularını rahatça dışa vuramaması film izleme esnasında kendine ve çevresine karşı "duyarsızlaşmasına" (Sennett 2006,14) neden olabilir.

Kapalı sinema salonlarından farklı olarak yazlık açık hava sinemaları, izleyicilerin filme duygusal katılımını en üst düzeyde mümkün kılan ve bu duyguların rahatlıkla dışa vurulmasını cesaretlendirecek mekânsal özellikler taşımaktadır. Öncelikle açık hava sinemalarında insanların

birbirlerinin yüzlerini görmelerini sağlayacak ölçüde ışık vardır. Açık hava sinemaları salt film izleme mekânları değil, sohbet ve eğlence için bir toplanma yeri de olduğundan iyi aydınlatılmış mekânlar olarak eş dost ya da yeni arkadaş olanların birbirlerini görmesini, film esnasında kimin ne tepki verdiğinin yoklanmasını da mümkün kılar. Kimliklerin gizlenemediği ya da kapalı sinema salonlarında olduğu gibi kişinin kendisiyle baş başa kalamadığı açık hava sinemalarında, filme en üst düzeyde duygusal katılımdan ve bunun rahat bir biçimde dışa vurulmasından söz etmek mümkündür. Duyguların kamufule edilemediği açık hava sinemalarında izlenilene tepkisiz kalmak, başka bir deyişle, kalabalıkla birlikte sesli bir şekilde iyi karakteri destekleyip kötüyü yuhalamamak olağan dışı bir durumdur.

Sennett'in (2006,12) "insanların birbirlerine nasıl tepki verdikleri, birbirlerini nasıl görüp işittikleri, birbirleriyle temas içinde mi yoksa birbirlerinden uzak mı oldukları konusunda insan bedenlerinin mekânsal ilişkileri bariz farklar yaratır" ifadesi hem yazlık sinemalarda izleyiciler arasında kurulan etkileşime ve duygusal katılıma olanak sağlayan kuvvetin, hem de yukarıda değinilen kapalı sinema salonlarının mekânsal niteliklerinin izleyiciler arasında yarattığı temassızlık hissi ve duyguların dışa vurulamamasının açıklanmasında yardımcı olmaktadır.

Açık hava sinemalarının popüler olduğu dönemlerde bu mekânların insanları kaynaştırdığından, acısı ve sevinci ile çok mutlu ettiğinden bahseden Lale Çelik (10.05.2007) sözlerine şöyle devam ediyor:

Ekseriyetle acıklı Türk filmleri geldiği için mutlaka ağlayarak, burunlar çekilerek ve kim ağlıyor diye birbirlerine bakılarak duygular paylaşıldı. Komik filmlerde yüksek sesle gülmüdüğünde filmdeki ses duyulmazdı. Bazen de kötü adamın yaptığı çirkin olayları tasvip etmeyenler yüksek sesle yuhalarlar, bazıları da küfür ederlerdi. 'Yazık değil mi adama, kadına, çocuğa, yaptığın kötülükler yeter artık!' diyen sesler sıkça duyulurdu. Bu da insanların filme kendilerini kaptırdıklarını ve rahatlıkla duygularını dışarıya vurmakta bir sakınca duymadıklarını gösterirdi. Bu şekilde film daha dikkatli seyredilmiş ve tüm sinemadaki insanlar sanki her biri birbirlerinin akrabası veya ailesiymiş gibi bir hisse kapılırdım. Bugün ne şimdiki sinema, ne de televizyon karşısında açık hava sinemasındaki yaşanan duygu yoğunluğunu ve duyguların paylaşımından duyulan birlikteliği ve hazzı hiç yaşayamıyorum. Keşke o günler hep yaşansa idi...

Açık hava sinemalarında ortak olarak yaşanan bu duygu birlikteliği ve filmde alınan haz izleyicilerin birbirlerinin yüzlerini rahatlıkla görmesi sonucu, hissedilen duyguların açığa çıkması ile açıklanabilir. Charles Derry'e (1987,163) göre filmler toplumsaldır ve geniş izleyici kitleleri için paylaşılacak bir deneyim sunarlar. Filmler bu toplumsal deneyimi sağlamak için izleyicilerin birbirlerinin tepkilerini gözlemleyebileceği ve takip edeceği kamusal mekânlarda gösterilmek üzere yapılırlar. Derry bu ifadesinde genel anlamda film izleme mekânlarından söz ediyorsa da, daha önce değindiğimiz gibi, kapalı sinema salonlarında diğer izleyicilerin tepkilerini takip etmek zordur. İzleyicinin daha çok filme yoğunlaştığı kapalı sinemaların tersine, Derry'nin söz ettiği tepkilerin gözlemlenebilirliği ve takibi açık hava sinemalarında mümkün hale gelir.

Kapalı sinema salonlarında duyguların rahatlıkla dışa vurulamadığını düşünen Dürdane Poyraz (06.05.2007) yazlık sinemada yaşadığı duygu yoğunluğunu şöyle ifade ediyor:

Film izlerken çok ağlardım, hıçkırma hıçkırma ağlardım hem de. Film esnasında ıslık çalanlar, bağırganlar, ağlayan ve gülenler, her şey serbestti. Kapalı sinemada bu kadar rahat duygularımızı dışa vuramazsınız. Sınırları vardır ve uyarılırsınız. Üstelik sadece biz değil yanımızda getirdiğimiz küçük çocuklarımız da ağlardı. Çocukları evde bırakmak zorunda olmamak büyük rahatlıktı. Ağlasalar da karışan, kızan olmazdı. Küçük çocukla kapalı sinemaya gitmek mümkün değildi.

Açık Hava Sinemaları'nda Sosyalleşme

Açık hava sinemaları izleyiciler arasında önemli bir duygusal paylaşım ortamı tesis

ederken sosyalleştiren mekânlardır. Kamusal alan, toplumu birbirine bağlayan ortak bir zemin oluştururken, sosyal hayatın ortaya çıkması, bir bakıma insanın mekân ve boşluk arasındaki deneyimleyebilmesi ile alakalıdır. Açık kamusal alanların en önemli fonksiyonu binaların arasında bir sosyal hayat ya da doku yaratmasıdır. Bu sosyal hayat birden fazla insanın kamusal bir mekânda bir arada olmasıyla, insanların birbirleriyle iletişim kurup sosyalleşmesini sağlar ve ortak bir kimlik oluşturur. Kamusal alanın bir diğer önemli özelliği ise “karşılaşmaları” sağlamasıdır. Antonio Giddens (1999,120-121), Goffman’ın “etkileşimin sınırlarına ilişkin geliştirdiği tipoloji” den söz ederken “karşılaşmaları” rutinler (oluşlar) içinde yüz yüze bağlanmalarla gerçekleşen odaklanmış bir etkileşim bağlamında açıklar. İnsanların rutin etkinliklerinin içinde diğer kişilerle fiziksel olarak bir arada bulunma hali, bedenler arasındaki karşılaşmalar, toplanmalar ya da toplumsal birliktelikler oluşturmaları sosyal bir dokunun biçimlenmesini sağlar. Ancak bir arada bulunma hali içinde toplanmalar iki ya da daha çok sayıda kişinin oluşturduğu, toplumsal birlikteliğe oranla daha “gevşek” ve “geçici” biçimde yapılır. Diğer taraftan toplumsal birliktelikler “bireyler çokluğunu kapsayan toplanmalar” olarak daha biçimsel bağlamlarda oluşur. Bu noktada açık kamusal alanlar yazlık sinemalarda birlikte bulunma hali, Giddens’in da vurguladığı “biçimsel bağlamlarda” oluşan bir toplumsal birlikteliktir. Bu toplumsal birliktelik, hem mekânın kendisi, hem de mekândaki birlikteliğin süreci bakımından, zamansal ve uzamsal olarak sınırlandırılmıştır. Bu gibi biçimsel bağlamlarla sınırlanmış ve toplumsal birlikteliklerin olduğu bir alan olarak yazlık sinemalar, 60’lı ve 70’li yıllarda insanların hem eğlenme ve bir araya gelme ihtiyaçlarını karşılamış, hem de sosyalleşmelerini sağlamıştır.

Örneğin; açık hava sinemalarında gösterilecek filmlerin akşamüstü tanıtımlarının yapılmasının ardından gidilecek filme topluca karar verilmesi, sözleşilen saatte bir araya gelinmesi, hatta kimi zaman bu mekânların dargınların bir araya getirilmesi ve barıştırılması için de kullanılması önemli ayrıntılardır. Ayrıca yeni arkadaşlıklar ve dostlukların filizlenmesini de sağlayan yazlık sinemalar, herhangi biriyle rahatça konuşulabilecek bir iletişim ortamına olanak tanınması nedeniyle de insanları sosyalleştirmektedir. Bu mekânlarda dostlukların daha rahat kurulmasını ve insanların birbirlerine karşı içtenliklerini açık hava sinemalarına gelen insanlar arasında zengin ve fakir gibi sınıfsal ayrılıklar olmamasına bağlayan Dürdane Poyraz’a (06.05.2007) göre, erkekler ve kadınların bir arada oturması ve yan ya da arka koltukta yabancı kişilerin olması yeni yeni insanların tanınması için de ortam hazırlamaktadır:

... Arkanızda ya da ön sıralarda yabancı kişiler olabilirdi. Ancak film bittiği anda evlere doğru yol alırken yeni arkadaşlarla film hakkında konuşulur, ne kadar çok güldüğü ya da ağlandığı tekrar edilirdi. Filmin yarattığı etkiden kurtulmak oldukça zor olurdu. Ayrıca komşular ve tanıdıklarla ertesi günlerde oynayacak filme gitmek için de sözleşilir, plan yapılırdı.

Yazlık açık hava sinemalarına gelenlerin kısa bir süre içerisinde kaynaşmasını insanların birbirlerini tanımasalar bile bir gülümseme aracılığıyla selamlaşmasına, hatta ailelerin başka ailelerin çocuklarının yapmış olduğu sevimli hareketlere ilgi duymasına bağlayan Lale Çelik (10.05.2007) günümüzde sayıları çok az olan açık hava sinemalarından eski hazzı alamadığını ön plana çıkarıyor:

...Yıllar sonra bir gün İstanbul’da arkadaşlar “Caddebostan’da yazlık Burak Sineması var, gidelim mi?” dediklerinde, şaşırılmışım. Hala yazlık sinema var mıydı, kalmış mıydı? Neticede 3-5 arkadaş gittik. Eski yazlık sinemadaki o insan iletişimini, samimiyetini bu yazlık sinemada bulamamışım. İnsanlar gayet soğuk bir şekilde geldiler, yerlerine oturdular, seyrettiler ve gittiler. Eskiden Ankara’daki yazlık sinemada gördüğüm insanlar birbirlerini hafif bir tebessümle selamlar, mola esnasında ve film bittiğinde çıkışta sohbet etmeye başlardı. Birinin çocuğunu sevmek için yapılan sevgi dolu hamlelerle aileler birbirleriyle kaynaşmış bir halde film izlemeye başlanırdı. Mahalleden beraber gelenler film başlamadan, erken gelmişlerse uzun sohbetler ederek hatırlarını sorarak veya işlerden, politikadan, çocukların okul durumlarından konuşurlardı. Bazen orada

tesadüfen karşılaşan insanların birbirlerinin hatırlarını sorduklarına, ayaküzeri kısa sohbetler ettiklerine de şahit oldum...

Yazlık Sinema’da Melodramlar ve Aşk

Mekânlar iletişim üzerinde “belirleyici” bir rol üstlense de kimi zaman “belirlenen” konumuna geçer. Başka bir deyişle mekân, toplum tarafından esnetilebilen bir yapıdır. İnsanlar mekânlara yüklenen anlamları, onların işlevsel özelliklerini değiştirebilir ya da var olan işlevinin üzerine bir yenisini ekleyebilir. Bu noktada mekâna yüklenen anlam, tek bir fiziksel uzamı aynı anda paylaşan kişilerce dönüştürülebilir. Açık hava sinemalarındaki bir arada bulunma durumu “her birisi birden fazla toplanma içeren birkaç toplumsal birlikteliğin gerçekleştiği bir yer ya da alan”(Giddens 1999,121) olarak karşımıza çıkmaktadır. Açık hava sinemaları kimileri için film izlemenin en eğlenceli yolu, kimileri için hem sohbet edilecek hem de film izlenecek bir mekân, bazıları içinse karşı cinsle yakınlık kurmaya yarayan ideal bir ortamdır. Mekâna yüklenen bu anlam çeşitliliğinde, tek bir uzamda bir araya gelen kişilerin farklı toplanma ve toplumsal birliktelikler gerçekleştirdiğini görürüz. Açık hava sinemalarında, bu farklı toplanmaların içinde, aynı mekânı paylaşan diğerlerinin dikkatini çekecek ölçüde olanlar âşıkların oluşturduğu gruptur.

Gençler için açık hava sinemaları çoğu zaman önemli buluşma yerleridir. Mahalleden ayrı ayrı evlerden gençler aksam, saat kaçta, sinemanın önünde buluşacaklarını kararlaştırır ve sinemaya birlikte gidip aynı sırada oturmak için sinema önünde birbirlerini beklerler. Gençler buluşma yeri olarak aksam sinema önünde nişanlılarını, flörtlerini veya arkadaşlarını beklerler, nişanlı ve evli çiftler el ele sinemaya gelirler. Erkek elini kadının omzuna atar, ya da bazen kadınlar erkeklerin omzuna başlarını dayayıp filmi sonuna kadar bu şekilde izlerler. Hatta kimi zaman, film arasındaki molada bazı kaçamak bakışlarla birbirlerinden hoşlanan gençlere de rastlanır. Bazı genç kızların ve erkeklerin birbirlerinden hoşlandıklarını belli eden kaçamak bakışları yakalanır (Lale Çelik, 10.05.2007).

Büyük aşkların başladığı, hatta evlilikle noktalandığı ilişkilere açık hava sinemalarında birebir şahit olduğunu belirten Basri Çelik (10.05.2007) sözlerine şöyle devam ediyor:

En büyük platonik aşkların başladığı yeri açık hava sinemaları. Gençler gündülden sözleşip, gerideki sıralara oturup bakışlıardı ve bu onlara çok heyecan verirdi. Çok büyük aşklara tanık oldum o tarihlerde. Flört edenler arasında evlenenler olmuştu. Açık hava sinemalarında âşık gençler film izlemek ya da sohbetle değil birbirlerine kur yapmakla ilgilenirlerdi.

Film gösterimi dışında, haftalar öncesinden anonsları yapılan meşhur şarkıcı ve toplulukların konser yeri olarak da kullanılan açık hava sinemaları uzunca bir süre toplu sünnet törenlerine, kukla ve hokkabaz gösterilerine de ev sahipliği yapmıştır. Ancak hatırlarda en çok yer edinen, bu mekânlarda izlenen filmler ve filmlerden alınan tat olmuştur.

Açık hava sinemalarının popüler olduğu 1960’lı ve 70’li yıllarda Türk sineması kimilerine göre Yeşilçam’ın altın çağını yaşadığı dönemdir. Türk sinemasının bu parlak dönemi “yıllık film üretim sayısının üç yüzlere ulaştığı, sinema sektöründe çalışan insan sayısının, yapım evi ve sinema salonu sayısının günden güne artış izlediği bir dönemdir” (Mutlu 2001,111). Yazlık açık hava sinemalarının en yaygın olduğu ve Yeşilçam’ın üst üste filmler çektiği 1960’lar ve 70’lerde “Türk sinemasının özellikle ekonomik anlamda asıl taşıyıcı gücü ve dinamiğini oluşturan” (Arslan 2001,194) birkaç türden belki de ilk akla geleni melodramlardır. Melodramlar her ne kadar ticari kaygılarla çekilen, seyirciyi uyutan ve sanattan yoksun, ucuz filmler olarak bir takım eleştirilere maruz kalsa da bu dönemlerde en yüksek izleyici kitlesini çekmeyi başarmıştır. Dilek Kaya Mutlu’ya göre rasyonaliteden yoksun bulunması ve günlük hayatta olan bitene mantık olarak uymaması yönünde eleştiriler alan melodramlar, temelde, günlük hayattaki rasyonaliteden çok, izleyicinin ruhsal boşalım mekanizmasını işletme yönünde bir fonksiyona sahiptir. İzleyicide özdeşleşmeyi sağlayan, iyi ve kötü karakterlerin kullanımı, ana karakterlerin karşılaştığı engeller, bunların çözülmesi ve

acı çeken bedenler ile melodramatik anlatı sürekli sürprizler, beklenmedik karşılaşmalar ve şaşırtıcı mucizevi sonlar üzerine kurulur (Mutlu 2001,111-118).

Yerli melodramların popüler olduğu 60'lı ve 70'li yıllarda yeme içme, sohbet etme, yeni arkadaşlar edinme ve hatta âşıkların birbirlerine kur yapmasına olanak tanıyacak kadar esnek olan açık hava sinemaları sıradan insanlara sinemayı sevdirmiş, onlara yeni bir dünya sunarak günlük hayattaki sıkıntılarından bir an için de olsa sıyrılmalarını sağlamıştır. Açık hava sinemalarında film izlemenin kendisi için müthiş bir deneyim olduğundan ve sürekli sinemaya gidip film izleme heyecanı ile yaşadığından söz eden Lale Çelik (10.05.2007) sözlerine şöyle devam diyor:

İçim kıpır kıpır olurdu. En büyük hobim sinema idi. Bu hobim açık hava yazlık sinemalarında ki hiçbir filmi kaçırmayarak gelişti, büyüdü. Bugün hala bir filme veya sinemaya giderken duyduğum heyecan, sevinç ve haz, çocukluğumdaki yazlık açık hava sinemalarından kalmış ve unutulmamış duygulardır. Açık hava sinemalarındaki filmler daha bir heyecanla daha bir dikkatli izleniyor gibi geliyordu bana. Ben hangi film olursa olsun, o filmin konusu içinde yaşıyormuş gibi hayal ederek, konu içinde kendimi hissederek film seyredirdim. Hele bazı filmlere kendimi çok kaptırdığımdan filmin bittiğini ancak ışıklar yandığı zaman anlar ve kendime gelirdim.

Filmde yıldızların yanında emeği geçen herkesin perdeye yansıyan isimlerinin tek tek merakla okunmasının, izleyicinin filme kendini ne kadar kaptırdığının bir göstergesi olduğunu vurgulayan Dürdane Poyraz (06.05.2007) bu durumu şöyle açıklıyor:

...Açık hava sinemalarında gösterilen filmlere öyle kaptırırdık ki kendimizi perdeye yansıyan tüm isimleri tek tek ve merakla okurduk. Okuma bilmeyenler bu isimleri çocuğuna ya da yanındakine okuturdu. Filmlerdeki artistlerden, figüranlara, ışıkçıdan, sesçiye ve resim seçiciye kadar herkesin ismini merakla okurduk. Filmler öyle heyecanlı ve duygusal olurdu ki kendimizi kaptırır, bazen ağlar, bazen gülerdik. Ne zaman ki perde çekilir ve ışıklar yanardı, filmin bittiğini anlardık.

İzleyiciyi açık hava sinemalarında bu denli kendine çeken Yeşilçam sineması ve özellikle Yeşilçam melodramı, ünlü yıldızların büyük resimlerinin yer aldığı afişleri, özdeşleşme sağlayan anlatı yapısı ve duygusal boşalıma imkân veren mekanizmasıyla Bülent Oran'ın sözleriyle "... Masal sinemasıdır. Seyirci için bir kaçış sinemasıdır. Kendisini özdeşleştirebileceği, kendini bulacağı, kendini unutacağı öykülerin sinemasıdır..." (Arslanbay'dan akt. Mutlu 2001, 120).

Diğer Yönleriyle Yazlık Sinemalar

Türkiye'de yaygın olduğu dönemlerde insanların gitmekten en çok keyif aldıkları açık hava sinemalarının kapalı sinema salonlarına kıyasla pek çok tercih edilen tarafı vardır. Bunlardan belki de ilk akla gelen açık hava sinemalarındaki "hava" farkıdır. Açık hava sinemalarında, açık, ağaçlıklı, temiz bol oksijenli havada, insanlara sanki piknik yaparken film izliyormuş hissini veren bir ortam vardır. Kışık sinemalarda o dönemlerde havalandırma sistemleri gelişmiş ve iyi olmadığı için, yeni bir vizyon filmine kapalı salonlarda gitmek zorunda kalan izleyiciler, kalabalık içinde, havasız ve rahatsız bir şekilde film izlemek zorundadırlar (Lale Çelik, 10.05.2007).

Açık hava sinemalarının geniş çevreye hitap eden; sesi görüntüsü ile sinemaya gidemeyenlerin bile filmi seyredebilmesine olanak tanıyan mekânlar oluşunu bir artı olarak gören Lale Çelik'e (10.05.2007) göre yazlık sinemaların diğer olumlu tarafı ucuz oluşudur:

Kapalı sinemalara gitmek bilet fiyatları nedeniyle zordu. Bir keresinde hiç unutmam yakınımızda kışık sinemaya kardeşlerimle beraber gitmiştik harçlıklarımızla, paramızı topladık yetmediği için çok üzülerek kar altında evimize geri dönmüştük. Fakat yazlık sinemalar çok ucuzdu. Harçlıklarımız yetiyor ayrıca içeride bir şeyler içmenin zevkini de yaşıyorduk.

Benzer bir şekilde açık hava sinemalarının ucuz oluşuna değinen Dürdane Poyraz (06.05.2007) açık ve kapalı sinema salonları arasındaki farkı şöyle dile getiriyor:

Arada bir yıldızlara bakarak, rüzgârı hissederek film izlemenin tadı bambaşkaydı. Kapalı sinema salonları bu ayrıcalığı sağlayamazdı. O dönemler sürekli gittiğimiz Dışkapı'daki Yüksel sineması ve Zafer sineması en güzel açık hava sinemalarıydı. Kapalı sinemalar evlerimize hem uzaktı hem de pahalıydı. 4-5 kişi gitmemiz olanaklı değildi.

Açık hava sinemalarının bu iyi özelliklerinin yanı sıra izleyiciler açısından sıkıntı verici tarafları da yok değildir. Örneğin tahta iskemleler üzerinde film süresince oturmak bazen bir işkence haline dönüşmektedir. Bu yüzden tedbir olarak insanlar yanlarında minder bulundurur ya da içeride depozito ile dağıtılan minderlerden alırlar. Kapalı sinema salonları rahat deri ve ya kumaş kaplama koltuklarıyla daha rahat film izleme imkânı sunar (Lale Çelik, yüz yüze görüşme, 10.05.2007).

Açık hava sinemalarının en kötü yanı ise izleyicilerin çoğu zaman kısa süreli yaz yağmurlarının azizliğine uğraması ve film yarıda kaldığı için herkesin evlerine dağılmak zorunda olmasıdır. Diğer taraftan elektriklerin kesilmesi ya da filmin kopması açık hava sinemalarında olası durumlardır. Bu tip istenmeyen durumlarda en iyi çözümü genellikle sinema sahibi bulur ve izleyiciyi rahatlatmak için elindeki megafonla filmin kalan kısmını ya da sonunu anlatır (Dürdane Poyraz, yüz yüze görüşme, 04.05.2007).

Sonuç

Çalışmada sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen veriler, açık hava sinemalarının özellikleri ve geçmişte insanları kendine neden bu denli çektiği ile ilgili birçok ipucu vermiştir. Hiç kuşkusuz açık hava sinemalarının en önemli özelliği kamusal mekân olmalarıdır. Kamusal mekân, kişisel özgürlüğün, başkalarıyla bir arada olma suretiyle anlam kazandığı yerdir. Kişinin diğerleri ile karşılaştığı, toplumsallaştığı, varlığını zenginleştirdiği mekândır. İnsan çevresine yabancılaştığı değil, çevresine açılmalarıyla onunla bütünleşebildiği düzeyde varlığını pekiştirir. Kamusal mekân "herkes" in yeridir, o nedenle ciddidir; biraradalığın yaşandığı yerdir; bu nedenle neşelidir (Uluoğlu, 2007). Bu açıdan açık hava sinemaları cinsiyet, yaş ve sosyal farklılığı ortadan kaldıran, kadın, erkek, çocuk, genç, yetişkin, yaşlı, herkesin, her sosyal statüden bireyin bir araya gelerek film izlediği ve sosyalleştiği kamusal mekânlardır.

Çalışmada sözlü tarih görüşmeleri ile, açık hava sinemalarına dair çok derinlikli anılara ulaşılmıştır. 1960'li yıllar ile 1970'li yıllarda, televizyonun henüz olmadığı dönemde en önemli sosyalleşme alanlarından biri hiç kuşkusuz yazlık sinema mekanlarıdır. Kapalı sinema mekanlarına kıyasla bireylere daha rahat ve doğal bir ortam sunması, bu mekanların bireyler açısından daha çok tercih edilmesini sağlamıştır. O yıllarda kasabaların birçoğunda yalnızca açık hava sineması vardır, kapalı sinema bulunmamaktadır. Açık hava sinemalarının bireyler için eski yıllardaki işlevselliğinin nedenlerinden biri de hiç kuşkusuz bu mekanların kapalı sinemalara oranla ucuz olmasıdır. Bu nedenle bir ailede hemen herkesin rahatlıkla gittiği, en önemli eğlence mekanıdır buralar. Sinemaya gitme deneyimi bir seremonidir adeta. Heyecanla akşamı bekleyiş, sinemaya gitmek için yapılan planlar, hızlıca ev işini tamamlama ve sinemaya hazırlanma, giderken en güzel kıyafetleri giyme, süslenme, sinemaya gitmek üzere eş dost ile buluşmalar ve nihayet heyecanla filmi izleme, film sırasında yaşananlar, film sonrası konuşma ve sohbetler tümüyle bu seremoninin birer parçasıdır.

Açık hava sinemalarında yaşanacaklar, filmlerin tanıtımlarını yapan bir kamyonetin mahalleleri dolaşması ve halka oynayacak filmlerle ilgili bilgi verilmesi ile başlar. Heyecanla tanıtımı dinleyenler, akşam film saatinin gelmesini iple çekerler (Lale Çelik, yüz yüze görüşme, 10.05.2007).

Açık hava sinemaları, özellikle kadın ve erkeğin bir arada sosyalleşebileceği çok sayıda mekânın olmadığı 60'lı ve 70'li yıllarda, birlikte sosyalleşme bağlamında önemli bir işlev üstlenmiştir. Bunun önemli göstergelerinden biri, buralarda sinema sahnesinde yaşananlar dışında çok sayıda aşka tanık olunduğudur. Açık hava sinemalarını sayısız bakışmalara, sevdalara, aşklara sahne olmuştur. Buralarda delikanlılık yıllarını yaşayan kaç genç, beyaz perdedeki düşü yaşayabilmek için ilk göz göze geldiği kıza âşık olmuş, ne acılar çekmiştir kim bilir.

Açık hava sinemaları seyircilere düş kurma imkânı veren bir kamusal mekân olma özelliği de taşımaktadır. Buralar, özellikle kadınlara, çocuklara ve gençlere ait bir düş kurma alanı gibidir. Buralarda film içinde ne filmler dönmüştür kim bilir. Eve geldiğinde Fatma abla kocasının Kartal Tibet olmadığını görünce neler hissetmiştir? Yoksa Fatma abla, Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanında Hayri İrdal'ın sinemasever eşi Pakize gibi film sahnelerini hayatlarına uyarlamaya devam ederek kocasının Kartal Tibet olduğunu mu düşünmüştür?

Açık hava sinemalarında izlenen filmlerle izleyiciler “gerçekliğin bir taklidi olarak değil, alternatif bir gerçeklik algısı ya da tamamen gerçekliğe karşı kurulmuş bir yapı, başka bir dünya” (Arslan 2001,196-197) içine girmiştir. Tıpkı yukarıdaki örnekte olduğu gibi izleyiciler bir düş kurma alanının içine girerek kendi yetişkin “oyun” dünyalarını yaratmıştır. Başka bir deyişle açık hava sinemaları duyguların dışı vurulmasını sağlayan, izlenilen filmlerdeki karakterlerle özdeşleşmesini mümkün kılan açık kamusal mekânlar olarak, Johan Huizinga'nın deyişiyle insanların “oyun” alanıdır. Huizinga'ya göre oyun, insanların ekonomik olandan sıyrılarak, günlük uğraşlar, yaşamsal görevler ve ödevler dünyasını aştığı bir etkinliktir (Sennett, 2002,160). İnsanların bu ödevler ve görevler dünyasından sıyrılarak “gerçek dışı ve yanılısamaya dair” olanı deneyimleyebilmesi ile film izleme deneyimi arasında önemli bir koşutluk bulunmaktadır (Arslan 2001, 196).

Yeşilçam Sinemasının zirvede olduğu 60'lı ve 70'li yıllarda sinema, temel özelliklerinden biri olan, kendi kendine yeterli içsel bir inandırıcılık standardı oluşturmaktadır. O yıllarda sinemaya giden insanlar beyaz perdede izlediklerine inanmasalar kendilerini beyaz perdede anlatılanlara kaptırmamış olsalardı bu denli düş kurabilirler miydi? Ne zaman ki filmdeki kızın zengin babası kızını kovunca evden, öfkelenip dağıtabilirler miydi kendilerini? Neyse ki fakir oğlan kızını kötü adamların elinden kurtarıncaya da kendine gelebilir miydi? Yani aslında açık hava sinemalarında seyirciler beyaz perdeyi yaşıyorlardı, hissediyorlardı, orada olanlara inanıyorlar ve duygularını dışı vuruyorlardı. Film izlerken filmi yaşamak, duygulanmak, kızmak, üzülme, ağlamak, gülmek... tüm bunlar onların kendiliğindenliklerinin göstergesiydi. Ama onlara bu denli doğal olma ve duygularını gizlememe imkânı veren hiç kuşkusuz açık hava sinemalarıydı. Açık hava onlara aslında bir özgürlük sunuyordu, duygularını gizlememe ve yaşama özgürlüğü.

Bireylere, kendilerini sanki evlerinde yani özel alanlarındaymışçasına rahat hissetme imkanı veren açık hava sinemaları, insanlara diledikleri gibi yeyip içtikleri, sevdikleri ile bir araya geldikleri, sohbetler ettikleri, heyecanla filmleri izledikleri, film izlerken duygularını bastırmadan tepki verebildikleri, gülebildikleri, ağlayabildikleri bir ortam sunar. Kapalı sinemalarda kendisini daha kontrollü olmak durumunda hisseden ve duygularını dilediği gibi yaşayamayan insanlar için açık hava sinemalarının yeri bir farklıdır. Çünkü kapalı sinemalarda kurallar daha kesindir, konuşulmamalı, ses çıkarılmamalı ve sadece film izlenmelidir. Açık hava sinemalarında ise bu kuralların dışına çıkabilen bireyler, diledikleri gibi davranabilir ve kendilerini daha özgür hissederler. Filmin büyümesine kendisini kaptıranlar dilediği gibi tepki verir. Duyguların rahatça dile getirildiği bu mekanlarda, filmdeki kahramana kızdığı için bağırın, çağırın, onu yuhalayan ya da gördüklerine kahaahalarla gülen çok insan görürsünüz. 60'lı ve 70'li yılların yerli melodramlarının ve zaman zaman izlenen yabancı filmlerin büyüyle, içinde yenilen içilenlerle, tahta iskemleleriyle, perdesiyle, içinde edilen sohbetlerle, yeni edinilen arkadaşlıklarla, aşklarıyla, sevdalarıyla anılara kazınan açık hava sinemaları, sıradan insanlara sinemayı sevdirmiş, onların günlük sıkıntılarından uzaklaşarak farklı bir dünya içine girmelerine imkan sağlamıştır.

Açık hava sinemaları yalnızca film izleme mekanı olarak değil, sohbet ve eğlence için bir araya toplanma yeri olarak da önemlidir. Bu nedenle bu mekanlar eşin dostun ve oraya gelen herkesin birbirlerini görmesini, film esnasında kimin ne tepki verdiğinin yoklanmasını da mümkün kılacak biçimde iyi aydınlatılır. Kapalı sinema mekanlarında daha çok filmle ve kendisi ile baş başa kalan bireyler bu mekanlarda sosyal bir grubun bir parçası olarak bulunur. Bu mekanlar filme en üst düzeyde duygusal katılımın olduğu ve bunun rahat bir biçimde dışı vurulabildiği mekanlardır.

Açık hava sinemalarının filmle dolayımlanan bir eğlence mekanı olmaktan öte bir sosyalleşme alanı olarak işlevleri dikkat çekidir. Bu mekanlar, filmlerin tanıtımlarını duyan bireylerin bir araya gelmek üzere sözleştikleri, çoğu zaman ailecek ya da eş-dost ile gidilen, yani bireysel değil sosyal bir etkinlik alanı olarak varlığını sürdürmüştür. Film izlemek üzere bir araya gelenlerin, arkadaşlıkları, akrabalıklarını, komşuluklarını ve dostluklarını da pekiştiren mekanlardır buralar. Hatta küslerin barıştığı, sevgililerin buluştuğu, aşkların yaşandığı, yeni arkadaşlıkların kurulduğu mekanlardır. 1950 'li yılların sonu ile televizyonun ortaya çıktığı 70'li yıllara kadarki dönemde gidilecek eğlence mekanının yok denecek kadar azlığı, bu mekanlarda çok sayıda deneyimin bir arada yaşanmasını da beraberinde getirmiştir. Yani açık hava sinemaları, bireylerin bir taraftan film izleyerek eğlendikleri, bir taraftan da bir araya geldikleri, sohbet ettikleri, etkileşimde buldukları birer mekan olarak önem taşır.

Açık hava sinemalarının en önemli yanlarından biri de hiç kuşkusuz kadın erkek, zengin-fakir, genç-yaşlı herkesin bir araya gelebilmesidir. Bu mekanlar, sınıf ayrımının olmadığı, her yaştan ve kesimden insanın bir arada olabileceği mekanlardır. Kapalı sinema mekanlarında daha yüksek fiyatla alınabilen locaların aksine açık hava sinemalarında herkes istediği yerde film izleyebilir. Sınıfsal bir ayrım gözetilmez. Kadınlar ve erkekler yan yana oturabilir.

Çalışmada sözlü tarih görüşmelerinde elde ettiğimiz verilerden biri de açık hava sinemalarının izleyicilere filmler aracılığı ile hayal ettikleri dünyayı sunmasıydı. Görüştüğümüz kişiler, Yeşilçam sinemasının en şaşalı dönemlerinde filmleri açık havada izleyenlerin kendilerini filmlerdeki hikayelere ve kahramanlara fazlasıyla kaptırdıklarını dile getirdiler. Açık hava sinemalarına dair hafızalarda kalan izlerin önemli bir bölümünü, izlenen filmlerdeki hikayeler ve starlar oluşturuyor. Film izleyenlerin kendilerini starlarla bütünleştirdikleri, başka bir dünyada hissettikleri, sanki filmdeki hikayenin kahramanlarından biriymiş gibi filmleri içselleştirdikleri mekanlar olarak açık hava sinemaları, izleyenler açısından düş dünyası kuran mekanlar olarak da işlev görmektedir.

Sözlü tarih görüşmelerinde “arada bir yıldızlara bakarak, rüzgârı hissederek film izlemenin tadı bambaşkaydı” diyen Dürdane Poyraz (06.05.2007) aslında bu mekanların ayrıcalıklarından birinin de eğlence ve sosyalleşme deneyiminin dışarıda, doğada, havayı teneffüs ederek yapılabilmesi olduğunu göstermektedir. Kapalı mekanların bireylerde yaratacağı baskılardan yalıtılmış, havayı solumanın rahatlığını da kendisine eklemeyen bu mekanlar açık havanın daha esnek, kuralsız ve rahatlatıcı etkisi ile de ilgi çekici olmuştur.

Bu çalışma ile bireylere film izleme deneyimi sunmasının dışında başka deneyimler de yaşatan ve 1960'lı ve 70'li yılların en önemli sosyalleşme mekanlarından biri olan açık hava sinemalarının geçmişteki izleri ortaya çıkarılmıştır. Televizyonun henüz olmadığı yıllarda bireylerin en önemli sosyalleşme alanlarından biri olan açık hava sinemaları, görüştüğümüz kişilerin anılarında hala derin bir anlam taşımaktadır. Bu mekanlar, sahip oldukları özellikleri ve buralarda yaşanan anılarla unutulmayan mekanlardan biri olmuştur. Günümüzde yok denecek kadar azalan sayıları ile bu mekanların kamusal bir mekan olarak işlevlerini sürdürmeleri gerekir. Geçmişte çok önemli anlara kaynak olan ve günümüzde sayıları neredeyse yok denecek kadar az olan yazlık sinemaların, bireylerin sosyalleşmelerinde sağladığı imkanlar değerlendirilerek, eskiden olduğu gibi kapalı sinema mekanlarına alternatif mekanlar olarak varlıklarını devam ettirmeleri çok önemlidir.

Kaynakça**Sözlü Kaynaklar**

Dürdane Poyraz ile sözlü tarih görüşmesi (Mayıs 2006)

Lale Çelik ile sözlü tarih görüşmesi (Mayıs 2006)

Basri Çelik ile özlü tarih görüşmesi (Mayıs 2006)

Yazılı Kaynaklar

Abisel, Nilgün (1999). *Popüler Sinema ve Türler*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Arslan, Savaş (2001). Türk Tapon Filmlerini Oyun Olarak Okuma Denemesi. Deniz Derman (Haz.). *Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler* (s. 185-201). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Assman, Jan (2001). *Kültürel Bellek*, çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Danacıoğlu, Esra (2001). *Geçmişin İzleri, Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Klavuz*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Derry, Charles (1987). *More Dark Dreams: Some Notes on the Recent Horror Film, American Horrors, Essays on Modern American Horror Film*. Urbana: University of Illinois Press.

Erkılıç, Hakan (2009). Düş Şatolarından Çoklu Salonlara Değişen Seyir Kültürü ve Sinema, *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 14 Sayı: 28.

Evren, Burçak (1998). *Eski İstanbul Sinemaları: Düş Şatoları*, İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Giddens, Anthony (1999). *Toplumun Kuruluşu*. Çev: Hüseyin Özel. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Kirel, S. (2005), *Yeşilçam Öykü Sineması*, İstanbul: Babil.

Kyvig David E. ve Marty Myron A. (2000). *Yanıbaşımızdaki Tarih*. (Nalan Özsoy, Çev.) İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Liman, Ali Sait, Gaziantep'te Sinema, Seyir ve Seyirci (1923-1980), *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2014/II 47, s.97-124.

Öz, Perihan Taş, 2012, Pelikülden Dijitale Sinemada Seyir Kültürü ve Seyircinin Değişen Konumu, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, TOJDAC* Nisan 2012, Sayı 2, s.65-73.

Metz, Christian (1977). *The Imaginary Signifier*. (Celia Britton, Çev.) A. Williams, B. Brewster, A. Guzzetti. Bloomington: Indiana University Press.

Mutlu, Dilek Kaya (2001). Yerli Melodramlar ve Ruhsal Boşalım. Deniz Derman (Haz.). *Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler*. (s.111-120). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Neyzi, Leyla (2001). İstanbul'da Hatırlamak ve Unutmak: Birey, Bellek ve Aidiyet, *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 6, s.155-173.

Ong, Walter J. (1995), *Sözlü ve Yazılı Kültür*. (Sema Postacıoğlu Banon, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

- Öztürk, Serdar (2010). Türkiye’de Sözlü Tarih’ten İletişim Araştırmalarında Yararlanma Üzerine Notlar, Millî Folklor, Yıl 22, Sayı 87, s.13-26.
- Öztürk, Serdar (2012). *Mekan ve İktidar*, Ankara: Phoenix Yayınları
- Öztürk, Serdar (2013) Türkiye’de Sinema Mekanlarını Sözlü Tarih Üzerinden Anlamak, Milli Folklor, Yıl 25, Sayı 98 s.19-31.
- Sennett, Richard (2002). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (Serpil Durak, Abdullah Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, Richard (2006). *Ten ve Taş*. (Tuncay Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Thompson, Paul (1999). *Geçmişin Sesi*, (Şehnaz Layıkel, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Uluoğlu, Belkıs (Şubat 2007). Kamusal Alan Görünümleri, Erişim: 15.05.2007, <http://www.boyutpedia.com>